

JOEEP

Journal Homepage: <http://dergipark.org.tr/joep>

Araştırma Makalesi • Research Article

Kemal Tahir'in Çorum Üçlemesinde Taşranın Siyaset İle İlişki Kurma Biçimi

The Province's Ways of Forming Relationships with Politics in Kemal Tahir's Çorum Trilogy

Mehmet Güven Avcı^{a, *}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, 59030, Tekirdağ/Türkiye
ORCID: 0000-0003-4519-215X

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 16 Mart 2021

Düzeltilme tarihi: 11 Nisan 2021

Kabul tarihi: 30 Nisan 2021

Anahtar Kelimeler:

Kemal Tahir

Çorum Üçlemesi

Taşra

Siyaset

İktidar

ARTICLE INFO

Article history:

Received: March 16, 2021

Received in revised form: April 11, 2021

Accepted: April 30, 2021

Keywords:

Kemal Tahir

Çorum Trilogy

Province

Centre

Politics

ÖZ

1950 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan Kemal Tahir romanları, geniş ilgi uyandırmasının yanı sıra Türk toplum tarihine ilişkin tartışmalara da önemli katkı sağlamıştır. Özellikle 1960 sonrası yazdığı romanlarında, roman aracılığıyla Türk toplum tarihine ilişkin tarihsel süreci ele almıştır. Köy romanlarında ise Anadolu insanının olay ve olgular karşısında davranışlarını roman üzerinden yakalama çabasıdır. Köy romanları, "Büyük Mal" romanı haricinde, 1960 yılından önce yazılmıştır. "Büyük Mal" romanı ise 1970 yılında yayımlanmıştır. "Çorum Üçlemesi" olarak adlandırılan "Yediçınar Yaylası", "Körduman" ve "Büyük Mal" romanları, Kemal Tahir'in Çorum Kasabası ve Narlıca Köyü üzerinden taşranın merkezle ilişkisini geniş bir tarihsel süreç içerisinde ele almış olduğu romanlardır. Tanzimat'la başlayıp 1930' yıllara uzanan süreçte taşranın toplumsal yapısı, iktidar ilişkileri, merkez-taşra ilişkisi bu romanların merkezinde yer almaktadır. Özellikle bu üçlemede merkezdeki siyasi değişim ve mücadelelerin taşrada karşılama biçimi ve taşranın bu mücadeleye bakışı izlenebilmektedir. Diğer taraftan taşradaki güç gruplarının kendi çıkarları doğrultusunda merkezdeki siyasi mücadeleyi kullanmaları da vurgulanmaktadır. Bu çalışma Kemal Tahir'in "Çorum Üçlemesi" olarak adlandırılan romanlarında taşranın merkezi siyaset ile ilişki kurma biçimini ele almayı amaçlamaktadır.

ABSTRACT

Kemal Tahir's novels which have been published since 1950, have made significant contributions to the debates regarding the history of Turkish society, as well as arousing great interest. Especially in his novels written after 1960, he dealt with the historical process of Turkish society through novels. He tried to capture the reactions of Anatolian people to the happenings around them through his village novels. All his village novels except "Büyük Mal" were written before 1960. The novels "Yediçınar Plateau", "Körduman", and "Büyük Mal", which are called "Çorum Trilogy" are those in which Kemal Tahir deals with the relationship between the province and center in a long historical period through the town of Çorum and Narlıca Village. During the period starting with Tanzimat and extending to the 1930s, the social structure of the provinces, power relations, center-province relationships were at the center of these novels. The way the political changes and struggles in the center are understood in the provinces and their views regarding this struggle can be observed especially in this trilogy. On the other hand, it is emphasized that the power groups in the provinces use the political disputes in the center in line with their own interests. This study aims to deal with the province's way of forming a relationship with the central politics in Kemal Tahir's novels called "Çorum Trilogy".

1. Giriş

Osmanlı toplum yapısının siyaseten merkezîyetçi özelliği köy ve kasabalarda sürekliliği olan bir düzenin kurulmasına neden olmuştur. Devletin iktidardaki bölünme eğilimlerini engelleyerek oluşturduğu merkezi ve üniter yapı (Tabakoğlu 2017:23) taşrada da bu yönde bir düzeni ortaya çıkarmıştır. Taşrada, merkezi gücün dışında güçlerin ortaya çıkışı

Osmanlı'nın Batı karşısında gerilemesi ile birlikte klasik düzenin bozulmasının sonucudur. Bu bozulmanın sonucunda merkezi hükümetin otoritesini taşrada kullanamaması, yerel eşrafın bir güç olarak ortaya çıkışına ve taşranın merkezle ilişkisinde yer edinmelerine, devletin de yönetim sürecinde bu gruplarla zorunlu işbirliği yapmasına neden olmuştur (Ortaylı 2008:385). Modernleşme sürecinde taşrada hâkim gruplarla merkezi

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: mehmetguvenavci@gmail.com

idare arasında gerilimli ilişki sürmüş ve merkezin uygulamak istediği kimi reformlar bu grupların sert tepkisi ile karşılaşmıştır (Ortaylı 2008:430). Bu süreçte “merkezin adamları olarak eşraf” belirli bir ölçüde yasallığa sahiptir. Bu ölçünün aşılması daha fazla özerklik talebi ayaklanmalara neden olmaktadır. Ancak genel davranış biçimi eşrafın yerelde sistemin yürütmesi için asgari hizmetleri sağlamasıdır. Bu durum eşrafın, çıkarları ile merkez arasındaki kurduğu ilişkiye ve çıkarların sürdürmek için merkez ile ilişkiyi belirli bir noktada tutma çabasına dayanmaktadır (Mardin 1990:39).

Taşra ile merkez arasındaki idari anlamdaki yukarıdaki ilişkinin dışında bir başka ilişki biçimi kültürel alanda ortaya çıkmıştır. Modernleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan bu kültürel ilişkide taşra edilgen bir konumda, merkez tarafından, modernleştirilmesi gereken yer olarak tanımlanmıştır. Bu durum Osmanlı'nın son döneminden başlamakla birlikte, sistematik bir biçimde ortaya çıkışı Cumhuriyet modernleşmesinin ürünüdür. Cumhuriyet modernleşmesi kapsamını toplumun tüm katmanları olarak belirleyerek topyekun ve ani bir modernleşme yöntemi uygulamıştır (Vatandaş, 2017: 86). Bu durum önemli bir sorun olarak kültürel kopukluğu ve karşıtlığı beraberinde getirmiş ve modernleşmeci merkez tarafından taşra bir sorun alanı olarak görülmüştür. Bu “sorunlu” alanın rejimin modernleşme çizgisine çekilmesi için en önemli aracı eğitimidir. “*Bu önem, rejimin, sadece genç nesli eğitmekle yetinmeyip yöresindeki modern kalıplara aykırı yani "gerici" saydığı her şeye, bunların temsilcisi imam veya ağaya karşı mücadele eden "taşradaki öğretmen"i idealleştirmesinde ifadesini bulur*” (Laçiner, 2005:23,24). 1930 sonrasında bu yöndeki en önemli eğitim kurumu halkevleridir. Halkevleri, faaliyetleriyle yeni rejimin yeni insanını üretme amacındadır.

Özetle merkezin taşraya bakışında bir ikilik ortaya çıkmıştır. Taşradaki yerel güçlerle idareten ve zorunlu bir ilişki kurulmakta diğer taraftan taşra dönüştürülmesi gereken bir yer olarak görülmektedir. Bu ilişki biçiminde merkezi idarenin düzeni sürdürme amacıyla yerel güçlerle kurduğu ilişkinin yanı sıra yerel güçlerin de merkezi idareyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanması söz konusudur. Bu nedenle merkezde yaşanan siyasi mücadeleler taşradaki yerel iktidar grupları tarafından yakın olarak takip edilmektedir.

Merkez ile taşra arasındaki ilişki edebiyata da yansır, Osmanlı İmparatorluğu son dönemi ve Cumhuriyet döneminin anlatılarındaki en temel çatışması merkez-taşra ve doğu-batı çatışmasıdır (Solak, 2015:48). Sinema ve tiyatrodaki benzer bir durum görülmektedir. Özellikle köye dönük filmlerde oluşturulan öğretmen, ağa, imam vb. karakterlerin yanı sıra törelerin ele alınış biçiminde merkez-taşra çatışmasına rastlanmaktadır. Türk sinema ve tiyatrosunda komedi türünün vazgeçilmezi ise köylünün dili olmuştur. “*Bolulu açıcılar, Denizlili tüccarlar, Güneydoğulu ağalar ve Karadenizli müteahhitlerin konuşmuş olduğu dilin*

diyaloğa doğrudan komiklik unsuru katacağına inanılır” (Barbarosoğlu Karabıyık 2005: 249).

Türk romanında romancıların taşraya dönük bakış açıları dönemsel olarak farklılıklar göstermektedir. Dönemlere göre köye dönük politik tartışma ve tercihler romanların köyü ele alış biçimini etkilemektedir. 1880’li yıllarda Ahmet Mithat, Nabizâde Nâzım, Ömer Ali Bey ve Mehmet Murat gibi isimler milli ve gerçek hayatı bulmak için taşraya yönelmişlerdir. Bu amaçlar II. Meşrutiyet sonrası romanda da görülmektedir (Narlı, 2013:290,291). Cumhuriyet sonrasında ise yazarların taşra ile karşılaşmasında gördükleri “gerilik ve taassup” onları şüpheye düşürse de, eski yönetimlerin ihmal ettiği bu kitlenin “aydınlatılması” gerektiği düşüncesi ağır basmaktadır (Narlı, 2013: 291,292). Bu romanlarda aydınlatma görevi merkezin temsilcisi olan öğretmen ya da Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Yaban romanında olduğu gibi subaydır.

1950 sonrasında ise taşra, özel olarak köy, bir roman türü olarak ortaya çıkar. Çoğunluğunu köy enstitülü yazarların yapıtlarının oluşturduğu köy romanları, köyü toplumsal gerçekçilik anlayışında ele alma anlayışıyla yazılmaktadır ve “*yaşadıkları gerçekleri anlattıklarını söyleyen romancılar, yoksulluğu, geleneksel ahlâkın arkasındaki çıkarıcı yapıyı yani ağaları, şeyhleri, muhtarları görürler*” (Narlı 2013:293).

Köy enstitülü yazarlar ile aynı dönemde köy romanları yazan Kemal Tahir ise taşraya daha farklı yaklaşmakta ve hâkim anlatının dışına çıkmaktadır. Bu romanlar belirli görüşlere aracılık etmekte ve bu yönde bir dil oluşturmaktadır (Eğribel ve Özcan, 2003: 53). Taşraya farklı bakış taşranın merkezi siyaset ile ilişkisinde de ortaya çıkar. Kemal Tahir bu ilişkide özellikle taşradaki hâkim güçlerin siyaseti kendi çıkarları doğrultusunda kullanma davranışlarına yönelir. Diğer taraftan romanlarında taşra insanının merkezdeki siyasi mücadeleye bakışı da önemli yer tutmaktadır. Kemal Tahir’in köye dönük romanları 1960 öncesinde yayımlanmıştır. 1960 sonrasında ise genel olarak “tarihi romanlar” olarak adlandırılan ve Kemal Tahir’in Türk toplum tarihine ilişkin tezlerini içeren romanları yayımlanmıştır. Bu romanlar dönemin düşünsel ve politik dünyasında önemli tartışmalara yol açmıştır. 1960 sonrası tartışmalarda çok ele alınmayan köy romanları da aslında Kemal Tahir’in topluma bakışını yansıtmakta ve özellikle Anadolu insanını tanıma çabası bu romanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu romanlarda Anadolu insanının belirli olay karşısındaki tavrına özel olarak değinildiği görülmektedir. Bu çalışma, siyaset ile taşra arasındaki ilişkiye ilişkin örneklerin yoğun olması ve geniş bir zaman dilimini ele alması nedeniyle, Kemal Tahir’in Yediçinar Yaylası, Köyün Kamburu ve Büyük Mal romanlarından oluşan ve Çorum Üçlemesi olarak adlandırılan romanlarında taşranın merkezdeki siyaset ile ilişki kurma biçimini ve merkezdeki siyasi mücadeleye taşradan bakışı ele alma amacı taşımaktadır.

2. Kemal Tahir'in Çorum Üçlemesi ve Köy Romanları

Kemal Tahir'in "Göl İnsanları" adını taşıyan ve öykülerden oluşan kitabı 1955 yılında yayımlanmıştır. Aynı yıl ilk köy romanı olan "Sağırdere" ve iki yıl sonra 1957 yılında bu romanın devamı olan "Körduman" yayımlanır. "Çorum Üçlemesi" olarak adlandırılan romanların ilki olan Yediçinar Yaylası 1958 yılında, üçlemenin ikinci romanı olan "Köyün Kamburu" 1959 yılında yayımlanmış ve üçlemenin son romanı olan "Büyük Mal" romanı, uzun bir süre sonra, 1970 yılında yayımlanmıştır.

Kemal Tahir'in ilk köy romanı olan "Sağırdere" ve devamı olan "Körduman" Çankırı'nın Yamören köyünde Cumhuriyet'in ilk yıllarında geçmektedir. "Sağırdere" romanında Kemal Tahir, Kulaksızların Mustafa ve onun sosyal çevresi üzerinden köy yaşantısına, köydeki iktidar ve güç ilişkilerine, kadın-erkek ilişkisine, köylünün modernleşme karşısındaki tavrına odaklanır. Diğer taraftan devlet ile köylü arasında vergi üzerinden kurulan ilişki de romanda köylünün gözünden aktarılmaktadır. "Sağırdere" romanında kadın-erkek ilişkileri ve köyde kadının toplumsal konumu merkezi bir yer işgal etmektedir. Bunun yanı sıra özellikle modernleşme sürecine ilişkin köyün ve köylünün değerlendirme ve davranış biçiminin ele alınması dikkat çekicidir. Bu durum Kemal Tahir'in Anadolu insanını tanıma ve tanımlama çabasının ilk romanlarından itibaren temel bir amaç olduğunu göstermektedir. Bu romanda modernleşmenin temsilcisi Kulaksızların Yakup'un bir diğer oğlu, Mustafa'nın ağabeyi, Murat karakteridir. İlkokulu bitirmiş olması dolayısıyla köyün tek okumuşu olan Murat karakteri üzerinden köye ve köylüye ilişkin tahliller ve sorgulamalar yapılmaktadır. "Körduman" romanında ise köylünün kentle karşılaşması romanın merkezinde yer alır. Kulaksızların Mustafa'nın on beş yaşında Ankara gurbetine gidişi, buradan hareketle köy ile kent arasında yaptığı karşılaştırmalar romanda geniş bir biçimde yer almaktadır. Çocukluk, kadın, giyim kuşam, yeme içme alışkanlıkları, kullanılan araç gereçler üzerinden köy kent karşıtlığı bu romanın her bölümünde görülmektedir. Sağırdere romanındaki Murat karakterinin yanı sıra bu romanda uzun yıllar önce Ankara'ya yerleşmiş ve kentli davranışını içselleştirmiş taş ustası Cemal karakteri de köy-kent karşıtlığı içerisinde yer alır. Bu romanlarda "1930'lu yılların sonlarını şehre de ulaşan bir süreç içinde" değerlendirilmektedir (Kayalı, 2003: 43).

"Çorum Üçlemesi" olarak adlandırılan romanlar "Yediçinar Yaylası" ile başlayıp "Köyün Kamburu" ile devam etmekte ve "Büyük Mal" ile son bulmaktadır. Tanzimat ile başlayıp 1930'lara kadar uzanan bir zaman diliminde geçen bu üçleme Kemal Tahir'in köye ve köylüye ilişkin birçok analizini barındırmaktadır. Bu romanların "ilk ikisinde II. Meşrutiyet dönemi de dahil olmak üzere konu Tanzimat'a kadar götürülmekte. Her üçünde de o zamandan kalkarak 1930'lu yılların sonuna kadar tarihsel süreç, özellikle köy alanındaki düzen de çözümlenmeye çalışılmaktadır"dır (Kayalı, 2003: 43). Bu romanların konumuz açısından

önemi ise taşranın merkezde yürüyen siyaset hakkındaki değerlendirme ve davranışlarıdır. Tanzimat, II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki iktidarı ve Cumhuriyet'in ilk yılları bu romanların zaman dilimini oluşturmaktadır ve taşranın bu gelişmelerdeki tavrı ele alınmaktadır.

Yediçinar Yaylası romanında farklı karakterler merkezi bir konumdadır. Ancak roman temelde Kara Abuzer'in göç ile geldiği Çorum'da ikinci eşinin kadınlığını da kullanarak bey, ağa konumuna yükselmesini konu etmektedir. Ağalığın sonradan edinilmesi üçlemenin ikinci kitabı olan "Köyün Kamburu" romanında Çalık Kerim'in ağalığının da söz konusudur. Her ikisinde de tipik ağa karakterinin dışına çıkılmakta ve "ağaların çok köklü ailelerden gelmediği şeklinde bir anlayış" ortaya konulmaktadır (Kayalı 2003:43). Bu bakış açısını dönemin feodalite tartışmaları içerisinde, feodalite iddialarına bir karşı çıkış olarak değerlendirmek mümkündür. Yediçinar Yaylası romanında bu sonradan olma ağaların kendilerine kök arayışları konu edilir.

"Yediçinar Yaylası" romanının önemli karakterlerinden birisi de dava vekili İttihatçı Cevdet Bey'dir. Özellikle Cevdet Bey ile sürgün İttihatçı Seyfettin Bey arasındaki diyaloglar taşra ve merkezdeki siyaset ilişkisine dair önemli tespitler içermektedir. Bu tespitler Kemal Tahir'in 1960 sonrası yazdığı romanlarda karakterler üzerinden yaptığı tespitlerin başlangıcıdır. Dönemin siyasetine ilişkin tespitlerin yanı sıra bu diyaloglarda taşra ve siyaset ilişkisi ile taşradaki güçler ve bu güçlerin siyaset tarafından kullanımı da konu edilmektedir.

"Köyün Kamburu" Çorum'un Narlıca köyünde Çalık Kerim'in önce Çalık Hafız'a sonra da Çalık Hafız Ağa'ya dönüşümünü merkeze alarak taşraya ilişkin tahlillerin sürdüğü üçlemenin ikinci romanıdır. Dönem İttihat ve Terakki iktidarındır ve romandaki vurgusuyla değişmeyen şey taşranın düzenidir. Değişmeyen bir diğer konu da sürgünlüktür. Ancak taşranın yeni sürgünleri artık İttihat ve Terakki muhalifleridir. Her iki dönemde de sürgünlere gösterilen ilgi ve hürmet taşra kurnazlığının bir sonucudur. Siyasette değişen rüzgârları ve iktidarlara deneyimleyen taşralı sürgünleri ne olur ne olmaz düşüncesi ile hoş tutmaktadır. "Hürriyet"ın ilanı ve bunun karşısında Çorumlu'nun tepkisi bu romanın önemli konularından birisidir.

Üçlemenin son romanı olan "Büyük Mal" ilk iki romandan on bir yıl sonra yayımlanmıştır. Bu süreçte Kemal Tahir, başta "Devlet Ana" olmak üzere, Türk toplum tarihine ve yapısına ilişkin tespitlerinin yer aldığı romanları yayımlamıştır. Bu nedenle "Büyük Mal" köy romanları arasında Kemal Tahir'in düşünsel olgunlaşmasının ürünü olan bir roman olarak ortaya çıkmaktadır. Taşradaki güç mücadelesinde merkezi siyasetin kullanılması romanın temel konusudur. Çorum'daki güç merkezlerinden birisi olan Sülük Bey'in diğer güç merkezlerinin ihbar ve itirafları ile tutuklanması ve geniş olarak ele alınan sorgulanma süreci, taşra içindeki mücadeleler de merkezdeki siyasetin nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan

merkezin taşra üzerindeki gücü ve taşradaki iktidar grupları ile ilişkisine yapılan vurgu taşrada iktidarın merkeze dayanılarak kurulduğunu göstermektedir.

Kemal Tahir'in "Çorum Üçlemesi" genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'deki siyasi ve toplumsal değişimlerin taşradaki etkilerini ve taşranın bu değişime karşı geliştirdiği davranış biçimini göstermesi bakımından önemlidir. Taşranın merkezle ilişkisinde merkezin gücünün yüksek etkisinin yanı sıra bu romanlarda yerel güçlerin de merkez ile kurdukları ilişkilerde belirli stratejiler geliştirdiği vurgulanmaktadır.

3. Çorum Üçlemesi'nde Taşranın Siyaset İle İlişki Kurma Biçimi

Kemal Tahir, üçlemenin ilk kitabının başında, Çorum'u taşraya ait insan davranışı tahlilleri ile içi içe betimler. Bu betimleme Kemal Tahir'in köy romanlarındaki toplumsal yapıyı ve bu yapının ortaya çıkardığı insan tipini özetler niteliktedir. Ezilmişlik, yoksulluk, sınıfsal farklar, korkaklık ve yiğitliğin bir arada bulunuşu, ezilmişliğin getirdiği kuşku, yazarın taşraya ilişkin bakışını göstermektedir:

"Çorum da, dış kalesiz bütün ortaçağ kasabaları gibi, karışık, hantal, eski püsküydü. Uzaktan bakınca, yumruktan sakınmak için başını eğerek yere çökmüş bir dul kadına benziyordu. İçlerine dönük, kibirli eşraf konaklarıyla kamburlarını çıkarmış birkaç caminin etrafında, birbirlerine iyice sokulmuş toprak damlı evleri harap, marifetsiz çarşısı aptal-kurnazdı. Bütün canlılar gibi, sırasında korkak, sırasında yiğit olan Çorumluların beraberce öfkeye binip direnmelerinden başka hiçbir güveni yoktu. Bundan ötürü kasaba, çoğu zaman, görmüş geçirmiş bir ihtiyarın sıkıntılı, bıkkın bakışlarıyla havaları kuşkulu kuşkulu gözletler, bazı bazı da çocukların başıboş, yorucu, biraz da hain sevincine kendisini kapıp koy verirdi" (Tahir 1996:20).

Yazarın Anadolu köy ve kasabaları ile buralardaki insan ilişkilerini ele alış biçimi bu betimlemeye paralel biçimde geliştirilmiştir. Betimleme de olduğu gibi, Kemal Tahir, Anadolu'daki toplumsal yapıyı her yönüyle yakalama çabasındadır.

Kemal Tahir'in köye dönük romanlarında toplumsal koşullar sonucu çöküntüye uğramış köy ve kasaba insanına ait betimlemelere sıklıkla rastlanmaktadır. Köy romanlarında olumlu tip olmaması ile eleştirilen yazar, bu toplumsal koşulların olumlu tip üretmeyeceği görüşündedir. Taşranın bu yapısı roman karakterlerini kimi zaman kurnazlığa kimi zaman hainliğe kimi zaman kıyıcılığa sürükler. Körduman romanının okumuş karakteri Murat'ın *"Çok ezilmiş köylü kısmı da ondan... Adamın ezilmişinden, bu kadar adam olur Nail Ağa"* (Tahir, 1994: 50) sözleri ile roman karakterlerinin kişilik oluşumu açıklanmaktadır. İttihat Terakki tarafından Çorum'a sürülen gazetecinin karşısındaki insanlar ile ilgili düşündükleri taşranın için bulunduğu durumu özetlemektedir:

"Misafirlerin karşılarında diz çökmüşlerdi. Hepsi de sakat, sıksa, hasta, yaşlı, çarpuk çarpuk, yamru yumru, seferberlik artıkları... Yüzleri sürekli açlıktan, daha doğrusu yüzyıllardır yalnız ekin yemekten kansız... Çoğunun dişleri otuz yaşında dökülmeye başlamış... Muhtar Kadir Ağa'nın sivri gırtlığı mintanının açık yakasından göğsündeki kirli bir çukura doğru bumburuşuk iniyor, gülerken titreyen sakaliyle alt çenesi bir daha kapanmayacak gibi sarkıyor. Vaktiyle heybetli bir adam olan Uzun İmam bitmiş, yamalı cüppesi, yamalı dizleri, üst üste pençelenmiş ağır hantal lapçınlarıyla adamlıktan çıkmış. Hele iki tane hava değişimli asker var ki, kemiklerine sarılmış sarı derilerinden içerisi nerdeyse görülecek..." (Tahir 1994:177).

Kemal Tahir, bu nedenle ortaya çıkan davranış biçimlerini mevcut toplumsal koşullar içinde hayatta kalma mücadelesi olarak görmektedir. Karakterler hayatta kalmak için davranış biçimleri geliştirmekte ve bu davranış biçimleri kalıcı hale gelmektedir. Erkek de kadın da bu koşullar içinde önce hayatta kalmak daha sonra da daha iyi bir hayat için yol açma çabasındadır.

3.1. Tanzimat, Hürriyet, Siyaset ve Taşra

Yediçinar Yaylası romanı Çorum'da halkın Tanzimat'ın ilanı ile ilgili haberleri duyması ve yorumlaması ile başlamaktadır. Onlara göre yaşanan değişiklik *"kıyamet belirtisidir"*(Tahir 1996:12) ve Müslümanlık artık yok sayılmaktadır. Sultan Mecit'in okuttuğu ferman ile artık gâvur ile Müslüman bir olmaktadır ve bu kabul edilemez bir durumdur (Tahir 1996:12). Tanzimat fermanı Çorumlular tarafından bir taviz olarak yorumlanmaktadır.

Çorum halkı bu kararı padişahın verdiği inancındadır. Onlara göre bu durumun sorumlusu modernleşmeyi temsil eden *"pantolonlu askerler"*, padişahı zorlayan dış güçler ve onlarla işbirliği yapan Koca Reşit Paşa'dır (Tahir 1996:12). Tanzimat Fermanı ile ilgili romandaki diyaloglarda ile taşranın modernleşme karşısındaki tavrı ve geleneksel otoriteyi hala umut olarak görmesi vurgulanmaktadır. Geleneksel otoriteye duyulan güven ile birlikte modernleşmeye yönelik şüphe bütün bu olanların halk tarafından *"yeniçeri aslanlarını gâvur niyetine kırmayıydılar, şimdi her biri, Osmanlı'nın ardında bir karlı dağdı"* (Tahir, 1996:12) sözleri birlikte verilerek pekiştirilmektedir.

Romanda, Tanzimat Fermanı ile birlikte padişahın yetkilerinin kısıtlanması şaşkınlığı daha da arttırır. *"Bundan böyle vezir vüzerâ kafasını, keyfi kesemeyecek..."* haberlerinin halkta karşılığı *"İşte şimdi bitti. Evet, aklım yattı kardaş, bu kez Osmanlı'ya kurtuluş yoktur. Yahu, koca bir padişah, keyfe gelip kafa kesmeyince fermanını nasıl yürütebilmiş? Tamaam . . . Bitti. Başka kıyamet işareti istemez"* (Tahir, 1996:13) olmaktadır. Mültezim ve ayanın da kaldırıldığı haberleri ise devletin çöküşü olarak görülmektedir. Çünkü ayan ve mültezimin olmaması durumunda *"köylü, adama, gönüyle iki buğday danesi verir mi? Peki, bu karhane neyle dönecek? Devlet işini sordum?"* (Tahir, 1996:13) sorusu cevapsız kalmaktadır.

Benzer bir durum üçlemenin ikinci kitabı olan Köyün Kamburu'nda hürriyetin ilanının anlatımında görülür. Hürriyet, halk tarafından, artık padişahın bile dikkate alınmadığı herkesin başına buyruk olduğu bir durum olarak tanımlanmaktadır. Hürriyet'in ilanına ilişkin kutlamalar ise halk tarafından yabancı gözlerle izlenir (Tahir, 1994:136).

Reformların taşıyıcı temsil eden Çorum'da halka yabancılığının ve halk tarafından anlamlandırılmadığının anlatıldığı bu bölümlerde mizahi bir dil de kullanılmaktadır. "Haberin kökü sıkıca telgrafçıda: . Millete sormuşlar, ""Hürriyet mi istersin, şeriat mı?"" demişler, millet Allah sayesinde ""Şeriatı siktir et, hürriyet isterim"" demesin mi? - Kim sormuş hangi millete? - Kim olacak cemiyet... karşılığını veren de bizim millet... Sen ben..." sözleri ile Kemal Tahir, siyasetin hayali "millet", "hürriyet" gibi kavramların karşılıksız kaldığını mizahi bir dille ele almaktadır (Tahir 1994:137).

Atılan hürriyet nutukları sırasında sayılan hürriyet kahramanları Çorumlular tarafından geleneksel düşünme tarzı ile ele alınmakta ve bir yere oturtulamamaktadır: "Hürriyeti, adaleti, eşitliği, kardeşliği haydi anladık. ""Enverler, Niyaziler, Talatlar"" neyin nesi? Bunların içinde bir de Geyik varmış... Peki, bizim Osmanlı'daki Geyikli Baba Efendi'miz mezarından uğradı da hürriyet alayına mı katıldı? Ben şaştım (Tahir, 1994:137). Yeni yöneticiler geleneksel düşünme tarzı ile anlamlandırılmaya çalışılmaktadır.

Meşrutiyet hareketinin halka yabancılığı, daha doğrusu halktan uzak devlet katında yürüyen bir mücadelenin sonucu olduğu görüşü romanın bu bölümünün temel konusudur. Diğer taraftan taşranın dini muhalefeti de roman da yer bulur. Çorumun Hıdırlık şeyhi ve çevresi bu durumu "kul azgınlığı" olarak değerlendirmekte ve bunun arkasından mutlaka bir bela geleceğini söylemektedir (Tahir, 1994:137). Bu grubun Jöntürlere yönelik söylemleri ise farmasonluk ve dinsizliktir. İngiliz ve Ruslarla işbirliği içinde oldukları iddia edilir ve eleştiri ahlak üzerinden yapılır:

"Kızılbaşlık diyeyim de aklın ersin kardaş! Hürriyet ne demek, canı çeken öz anasıyla yatsa yatar. İstanbul'a çoktan olanlar olmuş. Gelen mektuplarda ne yazılı? Contürk fermanı ile ev kapıları ardına kadar açık. . Beline güvenen içeri girecek, nefisini körletip cehennemlik olacak da keyfine bakacak" (Tahir 1994:138,139). Ayrıca arka arkaya yaşanan yenilgiler de bu durumun bir sonucu olarak görülmekte ve Allah'ın hikmeti olarak dile gelmektedir" (Tahir 1994:141).

Bu söylemin taşrada kolay kabul görmesini Kemal Tahir, modernleşme hareketlerinin halka yabancılığı ile açıklamaktadır. Nitekim halk geleneksel iktidar özelliklerini yeni yöneticilerde de aramaktadır. "Kim bu Mahmut Şevket Paşa? Hiç duymadım. Nerden duyacaksın? Kendisi Peygamber soyundan bir Arap ki su katılmamış bir Arap... 'Kureyş'in bir ulu kişisi' diyeyim de sen anla! Aman

iyi..." (Tahir, 1994:139) sözleri bu durumun önemli örneklerinden birisidir.

Romanda hürriyet kavramı bir süre sonra şüpheleri de beraberinde getirmektedir. "Yahu benim şu 'Hürriyet' lafından karnum bozulmaya başladı. 'Geldi' dediler. Hani nerde? Bir göreydik... 'Senin bilmediğin bir aş, ya diş ağrıtır, ya baş' diye bir laf vardır. Bizim babamız da şeriatı bırakıp hürriyete mi sarıldıydı. Başkaca, bakalım bizim ""Hürriyet"" dediğimiz nereden belli? Kâğıtlara yazıvermişlerdir, bir hürriyet" (Tahir, 1994:141). Bu şüphe, merkezdeki hareketliliğin ve değişimin taşrada bir karşılığı olmamasından kaynaklanmaktadır. Kemal Tahir bunu "Köylü gene köylü, esnaf gene esnaf, zengin zengin, fakir fakirdir" (Tahir 1994:141) sözleri ile ifade etmektedir.

Çorum Üçlemesi'nde Merkezdeki siyasetin taşraya bakışı merkezi güçlerin yereldeki temsilcileri ve siyasi sürgünler üzerinden verilmektedir. Burada üç karakter ve bu karakterlerin yaptıkları tahliller üzerinden Kemal Tahir merkez-taşra ilişkisini sorgulamaktadır. Taşranın yaşadığı yokluk ve sıkıntılar ile ilgili olarak Abdülhamit döneminin jöntürk sürgünü Seyfettin Bey, "Bunlar hep istibdadın boku" (Tahir, 1996:278) diyerek mevcut yönetimi suçlarken, İttihat ve Terakki döneminin gazeteci sürgünü Refik Bey, "Bütün suç İttihatçılarda... Alaşağı edilmezlerse bu işler düzelmez" (Tahir, 1994:177) diyerek gene mevcut iktidarı suçlamaktadır. Aydın ve bürokratlar, iktidar kavgası içerisinde, halktan kopukluğu görememekte yaşanan sıkıntılar temel nedenlerini sorgulayamamaktadırlar. Bu durum üçlemenin önemli kahramanlarından olan İttihat Terakki'nin Çorum'daki başkanı ve sonrasında Cumhuriyet döneminin meclisinde yer alan dava vekili Cevdet tarafından çarpıcı bir biçimde dile getirilir. Cevdet Bey taşrada zorunlu olarak ilişki kurduğu yerel güçlerle ilgili daha önceki görüşlerini sorgularken "Hayvanlığımdan... Memleketi hiç tanımamak hayvanlığı..." (Tahir, 1996:297) diyecektir.

3.2. Yerel Güçlerin Merkezi İktidarla İlişkileri

Kemal Tahir'in Çorum Üçlemesi olarak adlandırılan romanlarının önemli konularından birisi de ağalık olgusudur. Bu olgunun ele alınması dönemin feodalite tartışmalarından dolayı önem kazanmaktadır. Bu noktada Kemal Tahir öncelikle klasik düzeni ele almaktadır. Buna göre ayanın görevi mutasarrıf ve valiye yol göstermek, bölgeyi tanıtmak, vergilendirme konusunda adaletin sağlanmasına yardımcı olmak ve bölge halkının işlerini bürokraside takip etmektir (Tahir 1996:34).

Ancak bu düzenin bozulması ile birlikte ayanın köylüye bakışı da değişmeye başlamaktadır. "Eskiden, 'Devlet şu kadar öşür toplayacak, fazlası Müslümana zulümdür,'" diyenler, bu sefer, hep mültezim kesilip vergiyi, öşürü kendileri topladıklarından onda biri, beşte bire kadar çıkarmışlar. Padişah bakmış ki bunlara güç yeteceği kalmamış, dediğim gibi bir fermanla hepsini defterden silmiş" (Tahir, 1996:35). Ayan sisteminin tekrar tesis edilmesi ise bozulan düzen ile birlikte çarpık bir biçimde

gerçekleşmiştir. “Beriki koyarken eski ayanlardan bazıları yerlerine oturamamışlar. Bizim Çorum’umuzun ayanı da bu oturamayanlardan. Çünkü Yozgat’ın Çapanoğlusunu işe karışmış da buraya at oğlanlarından birini ayan göndermiş...” (Tahir, 1996:35). Kemal Tahir sonradan olma ayan ve ağalar üzerinde önemle durmaktadır. Ona göre bunların ortaya çıkışı klasik Osmanlı toplum yapısının değil çözülme ve gerileme ile ortaya çıkan yapının sonucudur. Çorum Üçlemesi’nin kahramanlarından Dilaver Paşanın da Çakır Kâhyaların da ağalığı sonradan değildir ve her ikisi de kendilerinin sonradan olma durumunu ortadan kaldıracak kökler arama peşindedirler (Tahir, 1996:36-38).

Üçleme’nin önemli karakteri Kara Abuzer’in ağa oluşu ve oğlu Sülük Bey’in beyliği de köksüzdür. Kara Abuzer’in ikinci eşi Emey’in cinselliğini kullanarak yükselişi Yediçınar Yaylası ve Köyün Kamburu romanlarında ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Çalık Kerim iken önce Çalık Hafız, sonrasında Çalık Hafız Ağa olan karakter de kurnazlığı, hainliği ve kıyıcılığıyla ağa konumuna yükselmiştir. Çalık Hafız Ağa “askeriye deposunu gizlice soyan Ambar Kumandanı Kolağası Jurnalcı Celil rezili” (Tahir 1994:264) ile işbirliği yaparak zenginleşmekte ve ağa statüsünü elde etmektedir.

Kurnazlık ve çıkar ilişkileri ile sonradan olma ağalıklarını sürdürmeleri ise bu kişilerin merkezi iktidar içindeki gruplarla ve yereldeki temsilcileri ile ilişkilerine bağlıdır. Çıkarları doğrultusunda kurdukları düzenin yürütmesi için merkezi iktidarın uygulamaları taşrada bu kişilerin çıkarları doğrultusunda uygulanmaktadır. Kemal Tahir, “Büyük Mal” romanında bu ilişkiyi Ziraat Bankası’nın köylüye verdiği kredilerin geri ödenmesi sırasında Sülük Bey’in köylüyü kendisine nasıl borçlandırdığı örneği üzerinden anlatmaktadır. Madanoğlu karakteri ise bu durumu alaycı bir ifade ile dile getirmektedir: “Doğrucu gazetelerimiz yazacak yarın öbür gün ”“Köylümüz pankaya olan şu kadar milyon borcunu tam zamanında yatırmış, buna karşılık Ziraat Pankası şu kadar milyon yeni kredi dağıtmıştır. Bu hal, memleket ekonomisinin, yeni hükümetimizin sayesinde geliştiğini göstermekte, 'Köylü bizim efendimiz sözünün en sonunda gerçek olduğunu ispatlamaktadır...” (Tahir, 1995a:59). Köylünün ödeyemediği banka borcu Sülük Bey tarafından yatırılarak köylünün daha çok borçlandırılması olayı üzerinden Kemal Tahir, taşradaki zenginliğin kaynağının merkez olduğunu göstermektedir. Ziraat Bankası gibi köylüye dönük bankaların çoğaltılması konusunda dava vekili Cevdet Bey ile Çalık Kerim Ağa arasında geçen konuşma taşradaki iktidar gruplarının merkezin imkânlarını nasıl bölüştüğü ve bu imkanlar için merkeze dayanarak mücadelesi ortaya konulur:

“Beri bak Çalık Ağa, dedi. Ziraat Pankasını hükümetimiz üçe çıkardı mı, ya bu senin Yayla Padişahı Sülük Beyine güç yeter mi? ...Ziraat Pankası üç oldu mu, benim bildiğim bu Sülük Bey ip parası bırakmaz hükümette, birkaç yıla vardırılmadan... Hazinenin tümünü çeker alır. Güç yetesi kalmaz. ...Çalık Kerim rezilini kendin bilmez değilsin ya, söz altında kalmaz alçaklardandır ve de ahab hukuku

sayanlardandır. Canavar gibi dikilip önümüze gerildi. ‘Beri bak Cevdet Bey’ diyerek iki dizi üstüne gelip elini havada çevirdi fırıldak gibi ‘Senin Sülük oğlun dağ başına çekilmiştir, hergele ardında seğirtmektedir ve de yabanın dil bilmez Kürdü, söz anlamaz densiziyle boğuşmaktadır ki, geçimini kıymık kıymık çıkarmaya çabalamaktadır. Ya, Çakır Kahyaların Hacı Kenan alçağını n’apalım? Bu sizin tüccar pankaları ve de Deniz Pankaları ve de Sümer Pankaları daha adı bilinmez nice nice pankaları arkalamasıyla bir kötü kumarıcı ve de kahpe gezdiriciyken Ermeni kırımında Kirkor emmisinden çarptığı şunca altınla maya tutup yedi vilayetin birinciye değilse de ikinciye gelen fermanlı Hayriye tüccarı kesilmiştir.” (Tahir 1995a:26).

Zenginliğin elde edilmesi, bu şekilde statünün yükseltilmesi ve bunun korunmasında merkez ile kurulan ilişkinin önemi Kemal Tahir tarafından vurgulanmakta ve bu ilişkinin farklı örnekleri bu romanlarda yer almaktadır. Bu ilişkinin sorgulanması ise İttihatçı Cevdet Bey ile bir dönemin sürgünü sonrasında ise İttihat ve Terakki iktidarının müfettişi olarak romanda tekrar görülen Seyfettin Bey üzerinden yapılmaktadır. İttihat ve Terakki Partisi’nin Çorum’daki başkanı Cevdet Bey, diğer partililer tarafından Kara Abuzer ve Çakır Kahyalar ile işbirliği yaptığı gerekçesi şikayet edilmiş ve bu şikayetleri sorgulamak üzere daha önce Çorum’da sürgün olarak bulunan Seyfettin Bey gönderilmiştir. Bu iki partilinin sohbetinde Cevdet Bey “Abuzer namussuzuyla Kenan alçağına nasıl katlandığı mı sorsanız! Ne halt edelim? İyi olduğuna inandığımız bir işi yapmaya uğraşırken pis avadanlıklar kullanmak lazım gelse, ‘ellerim kirlenir’ diye bir an duraklar mısınız?” sözleriyle özellikle eşkıyalıkla mücadelede yaptığı iş birliğini gerekçelendirmektedir. Seyfettin Bey’in cevabı “Evet haklısınız. Hürriyetten sonra uğradığımız çeşitli hayal kırıklıkları akıl alır şeyler değil. Hepimiz hiç istemediğimiz işleri yapıp duruyoruz. Daha korkuncu: Buna ne kadar da yakınmışız” (Tahir, 1996:292,293) olacaktır. Kemal Tahir ikili arasındaki uzun diyalogla siyasi yapıya ilişkin tespitler yapmakta ve eleştiriler getirmektedir. Cevdet Bey için bu ilişki iktidar olmanın ve iktidarda kalabilmenin bir gereğidir. Kurduğu ilişkinin eleştirisini ise yeni duruma uyum sağlayamamak olarak görmektedir.

“...insan deli olur. Abuzer ayısı, yeni durumlara uymayı bu kadar kolayca becerir de bizim Fazlı’yla, sizin şair Tefvik Fikret’iniz katır gibi nasıl dayatır?” (Tahir, 1996:297) diyerek başladığı sözlerini,

“İlk günler, bu balkondan yuvarladığım nutuklar aklıma geliyor da suratım kızarıyor. Yolda bulduğum bir parayı cebime indirmişim gibi... Ama gene de buradayım. Sülük oğlanın omzunu okşayıp, Kavut Abuzer’e, ‘Ağa’ diyerek maskaralık ediyorum. Neden mi? 31 Mart’ta yobazlığın nasıl hortladığını gördüm de ondan . . . Ben o gün yemin ettim arkadaş, ‘Yılgınlığa kapılıp savuşursam namussuzum’ dedim. Ben kırk bacağına tükürdüğüm bu masaya, işte bu sözle bağlıyım. Beni buradan koparıp almak isteyen, baltayla bileklerimi doğramalı!” (Tahir, 1996:298).

şeklinde devam ettirmektedir. Kemal Tahir merkezdeki kavga'nın iktidar olma ve iktidarda kalma kavgası olduğunu, yürütülen mücadelenin toplumsal sorunları çözme mücadelesi olmadığını ve bu nedenle halktan kopuk olduğunu bu diyaloglarla ortaya koymaktadır. Yerelde kurnazlık, hainlik, ahlaksızlıkla güç edinmiş grupların halkın çıkarlarına ters düşen hareketlerinin değişen iktidarlara rağmen görmezden gelinmesi bu durumun sonucudur.

Merkezi iktidarın iktidarı sürme aracı kullandığı yerel güç grupları da kendi iktidarlarını merkezle kurdukları ilişkiyle sağlamakta ve bu ilişkilerle halk üzerinde egemenlik kurmaktadır. Örneğin Kara Abuzer zenginliğine rağmen önce çok dikkate alınmamış ancak "seferberliğin ölüm harmanında, domuz gibi oğlanı, göz göre askerlikten kurtarması Kavat Abuzer'in , gerek para, gerek sözünü yürütme bakımından nerelere vardığını meydana koymuştu. O zamana kadar herifin ağırlığına pek kulak asmayan Narlıcalılar, ilk defa feslerini önlerine alıp biraz" düşünmüşlerdir (Tahir, 1994:167,168).

Merkezle ilişkinin güçlü olduğunun gösterilmesinin egemenlik kurma üzerindeki etkisi bilindiğinden zengin bey ve ağaların sofralarından vali, jandarma komutanı, ceza reisi gibi merkezin taşradaki temsilcileri eksik olmamaktadır. Kemal Tahir'in romanlarında bir diğer dikkat çekici durum ise siyasi sürgünlerin de taşranın zenginleri tarafından davet edilmeleri ve onlara gösterilen saygıdır. Bu durum siyasetteki hızlı değişimleri ve bir dönemin sürgünün diğer dönemin iktidarı olabileceğinin taşra tarafından deneyimlenmesinin bir sonucudur. Kara Abuzer bu deneyimle İttihat ve Terakki tarafından Çorum'a sürülen gazeteci Refik Bey'e "Bu dünya in bin dünyası... Benim canımı sıkan... Onlar da sürgünde gezdiler. Tadını bilseler gerek... Şimdi ferman ellerine geçmekle adam sürmeleri nasıl bir yaraşsızlık..." (Tahir, 1994:175) demektedir.

Sonuç olarak, Kemal Tahir, 1950 sonrasının önemli tartışma konularından birisi olan ağalık olgusunu romanları aracılığıyla ele almakta ve ağalığın köklü bir kurum olmadığını (Kayalı, 2003:43), merkezin imkânları ile sonradan zenginleşen Dilaver Paşa, Çakır Kahyalar, Çalık Kerim, Kara Abuzer ve Sülük Bey örnekleriyle tartışmaya katılmaktadır. Seyfettin Bey'in "Sülük oğlana bakıyorum da inanmıyorum. Babası Abuzer, kavattı. Kendisi hiç su katılmamış ağa oğlu... Bu oğlan bana nedense hep Yedi-sekiz Hasan Paşaları hatırlatıyor: Böyleleri, adam kafalarını, cigara izmariti bastırır gibi kolaylıkla ezerler" (Tahir, 1996:292) sözleri, ağalık olgusunun ortaya çıkışına bakış ile bunların birlikte karakteristik özelliklerini özetlemektedir. Bu kişilerin bir güç olarak kalabilmeleri ise merkezle kurdukları ilişkiye bağlıdır. Kemal Tahir'in merkezi iktidarın taşradaki gücüne yaptığı vurgu 1950 sonrasında başlayan 1960 sonrasında yoğunlaşan ağalık tartışmalarına bir katkıdır. Kemal Tahir, Türk toplum yapısı üzerine yapılan tartışmalarda ileri sürülen feodalite nitelemesine bu romanlar aracılığıyla eleştiri getirmekte ve ağalık olgusunu merkezle bağlantılı bir şekilde ele

almaktadır. Merkezin etkisi ayrıca taşradaki iktidar mücadelesinde belirleyici rolü ile gösterilmektedir.

3.3. Taşrada Güç Mücadelesi ve Merkezi İktidar

Yereldeki iktidar grupları arasında yaşanan güç mücadelesi Çorum Üçlemesi'nde ele alınan önemli konulardan birisidir. Mevcut düzenin sürmesini isteyenler için ise bu mücadele anlamsız ve tehlikelidir. Yediçinar Yaylası romanında Dilaver Ağa ile Çakır Kahyalar arasındaki çatışma için "aklı erenlerin" "Evet, bu herif gelene kadar, buraların düzeni, kağmı gibi gıcırdayarak giderdi. Say ki bir tekeri Çakır Kahyaların Halil Efendi, bir tekeri ayanımız Dilaver Ağa... Hadlerini bilsinler de oturdukları yerde otursunlar. Bir padişahlık yeri güzelce zaptetmişler, beş altı yüz köyün rüsumunu, iltizamını bölüşmüşler. Dilaver Ağa'nın Merzifon toprağındaki çiftliği nasıl bir çiftlik? Geçenlerde başkaldıran Karadağ kralı gibi iki zibidiye vatan olur bir çiftlik... Kasaba çarşısı da Çakır Kahyaların faizli borcuna çalışmakta ... Kudurdular mı bu namussuzlar?" (Tahir, 1996:10) sözleri ile Büyük Mal romanında Emey Hanım'ın Sülük Bey ile Çakır Kahyaların Kenan arasındaki mücadele için söylediği "Erkek milletinin şuncacık akli olmadığını çoktan öğrenmişti ama, istemezlerin getirip götürdükleri laflarla avanak Sülük'le şu Kenan dümbüğünün düzdeki işlerini yokuşa sardıracaklarını, bunca yıldır, bunca emekle kurdukları para yağdıran dolaplara karşılıklı odun sokacaklarını hiç aklına sığdıramamıştı" (Tahir, 1995a:142) sözleri hem kurulan düzeni hem de çatışmanın taraflar için tehlikesini göstermektedir.

Bu tehlikeye rağmen Kemal Tahir'in çizdiği ağa, eşraf ve bey tiplerinin kişilikleri, gücün tamamına sahip olma ve isteklerinin tamamını elde etme arzuları bu çatışmaların engellenmesini imkânsız kılmaktadır. Bu mücadele daha önce belirtildiği gibi merkezle kurulan ilişki üzerinden yürütülmekte taraflar birbirlerinin gücünü merkezle ilişkisini kopararak kırmaya çalışmaktadırlar. Bu ilişkinin kopabilmesi için tarafların birbirlerine dönük suçlamaları merkezin hassas noktalarını içeren biçimde olmaktadır. Büyük Mal romanı taşradaki bu mücadeleyi ele almakta ve Çakır Kahyaların Hacı Kenan ile Sülük Bey arasındaki çatışma romanın temel çerçevesini oluşturmaktadır.

Çatışmada güçlü olmak için merkezdeki hareketlilik bu gruplarca dikkatle izlenmektedir. Bu durum, başbakanlığa İsmet İnönü'nün yerine Celal Bayar'ın getirilmesinin Sülük Bey'de ortaya çıkardığı tedirginlikte görülür (Tahir 1995a:39). Partililerin kendisini çağırmadıkları toplantılar da kaygılarını arttırmaktadır: "Bunların niyeti Çorum partisini çekip elimizden almak... 'Gizli toplantılarda ne konuşur bu teresler' demektedirim. Demek, buymuş niyetleri... Bize karayı çalacaklar, hükümetimizin gözünden düşürüp Çorum'un partisini yallah cebe" (Tahir, 1995a:102). Hükümetin gözünden düşmek ağalığın da sona ermesi demektir. Ancak Sülük Bey'in zihnini meşgul eden başbakanlık değişimi ve bu değişimin taşradaki güç merkezlerini değiştireceği kaygısıdır. Bu kaygı Ankara ile kurduğu irtibat ve aldığı haberleri yorumlama biçiminde

kendisini göstermektedir. Ankara'ya hediyeler gönderen Sülük Bey merkezdeki siyasetin nabzını tutma çabası ile İsmet Paşa'nın Başbakanlığı bırakma nedenini araştırmaktadır:

“Yüreği ferah olsun! Evet, bildiği sürmanac hastalığıdır, yol yorgunluğunu evet, okşar az biraz... Önemi yoktur. Saysın ki, bayraktan yoruldu, şanlı bayrağı bir başka yol arkadaşına verdi. Yenisi de yabancıımız değildir, partimizin gözbebeklerindedir. Hele de Gazi Atatürk Efendimiz arslan gibi, Çankaya'da oturdukça, yüreği vesveseye salmayı Sülük Beye hiç yaraştırmadık' dediler. Bu haberi alınca, o zamana kadar uykuyu yitiren Sülük Beyin keyfi yerine geldi gerisin geri ... Of ofu kesti. Derken Ankara'dan kötü haberler ardı ardına sökün etmez mi? Meğerse bu sürmanac illeti aslında, Allah vergisi bir illet değilmiş de, arada bir siyasilerin yakalandığı marazlardanmış... Bunun asıl anlamı... Düpedüz partiyi kaybedip tekerlenmek, belki de, Allah göstermesin, tepelenmek... 'Bre olur mu?, Olur ki, Vizir vızır!' 'Neden olur yahu, durduğu yerde?'. 'Durduğu yerde mi olmakta derbeder, gizlinin meselelerini bilmeyince . . . Bunlar çoktandır, çekişmedeymişler alttan alta. ... 'Bırak adam, yere batsın, neyi alıp veremezlermiş bunlar, rahat mı batmış? Bunca varlık... Avurt zavurt. . . Astığı astıktık” (Tahir 1995a:40).

Bu ve benzer bölümlerle Kemal Tahir merkez ile taşradaki güç grupları arasındaki bağlantıyı ve taşrada güçlüyü belirleyen merkez olduğunu sürekli vurgulamaktadır. Bu tez Türkiye'nin toplumsal yapısına ilişkin genel söylemlere bir eleştiridir. Kemal Tahir, toprak ağalığı ve köy sorununa Türk aydınının bakışına karşı çıkarak bu ilişki biçimini belirleyen merkez olduğunu söylemektedir. Merkezdeki iktidar değişimi taşradaki güç gruplarının birbirleriyle olan mücadelesine yansımakta güç dengeleri değişmekte, kimi zamanda yeni güçler, yeni ağalar ortaya çıkmaktadır. Bu yeni güçlerin ortaya çıkışında da temel şart köklü aile değil merkezle kurulan ilişkidir.

Gücün merkezde olduğu ise Sülük Bey'in sorgusuyla örneklendirilmektedir. Gözden çıkarılan ve tutuklanan Sülük Bey başkaları aracılığıyla yürüttüğü silah ve afyon kaçakçılığı gibi suçların hesabını vermekten korkmamakta bu tutukluğun geçici olduğunu düşünmektedir. Ancak sorguyu yapan müfettişin suçlamaları bunlardan hiç birisi ile ilgili değildir. Müfettiş önce Kürtlük ve Kürt isyanlarına katılmakla, sonra Ermeni öldürmekle, devamında Enver Paşa'ya karşı Yakup Cemil ile birlikte suikast girişimiyle ve en önemlisi Gazi Paşa'ya suikast girişimi ile suçlar (Tahir, 1995a:119-23). Özellikle son suçlama Sülük Bey'i tamamen bitirmeye yöneliktir. Suikast suçlamasından önce Sülük Bey yaptığı muhasebede suçlamalara anlam verememektedir:

“...Al bakalım, bu bizim Kemal Paşamız, bi yandan Ermeni kırımında, fukara Enver Paşanın suçunu aramakta, bi yandan, Enver Paşayı vaktiyle vuracak olanları sallandırmaya mı çabalamakta? Höst Sülük oğlum, sen sana gel, teres! Bi lafetmeli ki az biraz tutmalı... Ardından neyi aradı müfettiş? Çapanoğlu işini aradı. Dur ulan, 'Yüzellilikleri bağışlayacak Kemal Paşamız yakında' demedi

miydi, Cevdet Bey geçenlerde... Yüzellilikleri bağışlayacak herif Çapanoğlu meselesini neden kurcalasın durduğu yerde? Peki, geriye ne kaldı? Serbest Parti meselesi... Memurlara sövmek, rüşvet müşvet... ıvır zıvır!” (Tahir, 1995a:119,120).

“Büyük Mal” romanının Sülük Bey'in sorgusu ile ilgili bölümlerinde Kemal Tahir, Sülük Bey'in bir şekilde suçlanacağını, bu suçları işleyip işlemediğinin bir önemi olmadığını, önemli olanın ise merkezin Çakır Kahyalardan yana koyduğu tavır olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim Sülük Bey'in kurtuluşu Çakır Kahyalardan Hacı Kenan ile anlaşması, bu anlaşmanın sonucu olarak kızı ile evlenmesi ile olmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi merkezin taşra üzerindeki etkisi taşranın kendi içindeki güç mücadelelerinde de görülmektedir. Taşrada kimin güçlü olacağı merkez tarafından belirlenmektedir. Diğer taraftan merkezin taşradaki yasa dışı işleri görmezden gelmekle birlikte bunların tasfiye dönemlerinde tekrar tekrar gündeme geleceği de bu sorgu bölümünün önemli vurgularındandır.

4. Sonuç

Kemal Tahir romanları toplumsal sorunların ele alındığı ve tartışıldığı romanlardır. Yazdığı köy romanlarında da olaylar belirli toplumsal sorunlar çerçevesinde geçmektedir. İlk romanı olan Sağırdere'den başlayarak romanı toplumu anlamının bir aracı olarak kullanmıştır. Döneminin düşünsel ve politik tartışmalarına roman aracılığıyla katılmakta ve görüşlerini roman aracılığıyla dile getirmektedir. Bu anlamda Kemal Tahir romanları bir bütünsellik içerisindedir. Köy romanlarının dışında yazdığı tarihi ya da siyasi olarak sınıflandırılan romanlarında da dönemin düşünsel tartışmalarına katılmanın yanı sıra Türk toplum tarihini açıklama ve toplumsal yapıyı analiz etme çabası görülmektedir. 1960 sonrasında Türk toplum yapısını anlama çabaları artmış bu kapsamda toplumsal yapı, Osmanlı toplum yapısı ile başlayarak tarihsel süreç içerisinde ele alınarak tartışılmıştır. Köy ve feodalite konuları bu tartışmalar içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Köy ile modernleşme arasında kurulan bağ, köyü modernleştirilmesi gereken bir nesneye dönüştürmüştür. Diğer taraftan feodalite tartışmaları özellikle sol düşünce içerisinde yürümüştür. Bu tartışma önerilen yapısal değişikliklerle ilişkili olması bakımından önem taşımaktadır. Türkiye'de feodal bir yapının varlığını savunan görüşler demokratik bir devrim ile bu yapının kırılması gerektiğini vurgulamakta ve modernleşme süreci ile erken Cumhuriyet dönemi devrimlerini bu kapsamda değerlendirmektedirler.

Çorum Üçlemesi olarak adlandırılan roman dizisi de benzer biçimde kurgulanmıştır. Bu roman dizisinde Tanzimat ile başlayıp 1930'lara kadar uzanan geniş bir zaman dilimi yaşanan siyasi ve toplumsal olaylarla birlikte ele alınır. Üçleme incelendiğinde Kemal Tahir'in bu romanlar aracılığıyla toplum tahlilleri yaptığı ve döneminin tartışmalarına katıldığı görülmektedir. Kemal Tahir'in bu romanlarda yaptığı ilk tespit siyaset ile halk arasındaki

uçurumdur. Siyasi değişimler halkın düzeninde bir değişikliğe yol açmamaktadır. Romanlarda bunun nedeni siyasi mücadelenin toplumsal sorunları çözmek için değil iktidarı ele geçirmek ya da iktidarda kalmak için yapıyor olması olarak ortaya konulmaktadır. Bu nedenle hürriyet, özgürlük gibi kavramlar havada kalmaktadır. Bu aynı zamanda döneminin siyasi oluşumlarına da siyasetin nasıl yapılması gerektiği konusunda bir öneri niteliği taşımaktadır.

İkincisi siyasi örgütlenmelerin iktidara ulaşmak ya da iktidarlarını korumak için kullandığı kişilere yönelik tepittir. Taşrada kurnazlık, gaddarlık ve ahlaksızlıkla zenginleşen sonradan ağalarla iş birliği yapılmaktadır. Bu durum Kemal Tahir'in 1960 sonrası romanlarında da ele alınmaktadır. Özellikle İttihatçı karakterler geçmişe dönük tahlillerinde silaha meraklı, sözde kabadayı kişileri kullandıklarını belirtmektedirler. İktidar tarafından kullanılan sonradan ağalar da taşradaki işleri için başkalarını kullanmakta, bunlarda şehrin kopukları olmaktadır. Nitekim üçlemenin önemli karakteri Sülük Bey Çakır Kahyaların Kenan tarafından azmettirilen birisi tarafından öldürülmüştür. Yukarıdan aşağıya doğru her işi yapabilecek kişileri kullanmak bir davranış biçimi olarak ortaya konulmaktadır. Bu tespiti de dönemin siyasi örgütlenme tartışmaları içerisinde ele almak mümkündür.

Üçüncüsü ağalık olgusunu bu romanlarda tartışmaya açmasıdır. Kendi döneminin önemli tartışma konularından biri olan ağalık konusundaki görüşlerini bu romanlar aracılığıyla incelemektedir. Kemal Tahir, feodalite tartışmalarına bir eleştiri olarak bu romanlarda ağalığın köklü bir kurum olmadığını, ağa ve beylerin sonradan türediğini vurgulamakta ve romanlarında ağa, bey, paşa gibi unvanları taşıyan karakterler üzerinden bunların köksüzlüğünü ele almaktadır. Ağalık olgusunun köksüz olarak görülmesi Türk toplum tarihi tartışmalarına farklı bir bakış açıdır. Bu yönüyle Kemal Tahir, kendisi ile aynı dönemde köy romanları yazan diğer yazarlardan ayrılmakta ve hâkim köy anlatısının dışına çıkmaktadır. Kemal Tahir bu nedenle üçlemenin her romanında sonradan ağalığa yükselen bir karakter oluşturmuştur. Bunun en net örneği ise Kara Abuzer ile oğlu Sülük Bey'dir.

Dördüncüsü ise ağalık tartışmaları ile ilgili olarak merkez ile taşra arasındaki güç ilişkileridir. Taşradaki güç grupları bu güçlerini merkez ile ilişkilerinden devşirmektedir. Taşradaki zenginleşmenin de egemenliğin de kaynağı merkez ile olan ilişkidir. Bu ilişkinin bozulması hem zenginliğin hem de kurulan egemenliğin ortadan kalkması demektir. Romanlarda bu konu sürekli gündemde tutulmaktadır. Bu durum taşrada güç gruplarının mücadelesinde merkezin rolüne değinilerek de vurgulanmaktadır. Bu tespit, Türkiye'de ağalık olgusunun önemli bir özelliği olarak ortaya konulmaktadır. Merkezin imkân ve gücü olmadan ağalığın mümkün olamayacağı görüşü de feodalite nitelemesine bir karşı çıkıştır. Kemal Tahir'in taşraya dönük tespitlerine de toplumsal düzenin bozulmasıyla birlikte taşrada yaşanan çöküntü eşlik etmektedir.

Kemal Tahir romanlarında insan davranışları toplumsal koşullar çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu durum köy romanlarının çerçevesini oluşturmakta ve seferberlik, çöküntü, yoksulluk gibi koşullar romanlarda olay örgüsünün içine yerleştirilmektedir. Köy romanlarına bütünsel bir şekilde bakıldığında yukarıdaki konuların farklı olay ve karakterler çerçevesinde tartışıldığı görülmektedir. Bu durum ile ilgili önemli örneklerden birisi yazarın Rahmet Yolları Kesti adlı romanıdır. Özel olarak eşkıyalığın ele alındığı bu roman, romantik, devrimci eşkıya tipine bir karşı çıkıştır. Ancak köy romanları bir bütün olarak incelendiğinde bu karşı çıkışın ilk romanlardan itibaren ele alındığı görülmektedir. Bu örnekteki gibi birçok konu yazarın romanlarında bütünsel bir biçimde ele alınmıştır.

Kemal Tahir romanları, Türkiye'nin toplumsal tarihine dönük tartışmalarla ilişkili ortaya çıkmış ve Kemal Tahir tartışmalarına roman aracılığıyla katılmıştır. Bu nedenle bu romanların incelenmesi dönemin tartışmaları, Türk toplum tarihi ve yapısıyla ilgili önemli veriler sunmaktadır. Türkiye'deki siyasi yapı ve bu yapının toplum ile ilişki kurma biçimi de Kemal Tahir romanlarının önemli konularındandır. Birey, toplum, devlet arasındaki ilişki ve gerilim roman kahramanları ve onların yaşam öyküleri üzerinden ele alınmaktadır.

Kaynakça

- Barbarosoğlu Karabıyık, K. (2005). Taşranın ve Büyük Kentin Endam Aynası: Köy. İçinde: Tanıl Bora (Ed.). *Taşraya Bakmak*, (245-258). İstanbul: İletişim yayınları.
- Eğribel, E., & Özcan, U. (2003). Kemal Tahir ve Türk Romanı. İçinde: E. Eğribel ve U. Özcan (Eds.), *Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Kayalı, K. (2003). Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük. İçinde: E. Eğribel ve U. Özcan (Eds.), *Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına*, (41-52). İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Laçiner, Ö. (2005). Merkez(ler) ve taşra(lar) dönüşürken. İçinde: Tanıl Bora (Ed.). *Taşraya Bakmak*, (13-36). İstanbul: İletişim yayınları.
- Mardin, Ş. (1990). Türk siyasasını açıklayabilecek bir anahtar: Merkez çevre ilişkileri. İçinde: Ş. Mardin (Eds.), *Toplum ve Siyaset Makaleler 1*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Narlı, M. (2013). Romanlar ve taşralar. Türk romanında taşra algıları üzerine bir. *Bilig*, (64), 285-336.
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Solak, Ö. (2015). Cumhuriye romanında merkez-taşra çatışması. İçinde: M. Varlık (Eds), *Edebiyatın Taşradan Manifestosu*, (47-54). İstanbul: İletişim yayınları.

- Tabakoğlu, A. (2017). Osmanlı'nın içtimai yapısının ana hatları. İçinde: M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, (20-40). Bursa: Dora Yayınları.
- Tahir, K. (1994). *Köyün Kamburu*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Tahir, K. (1995). *Büyük Mal*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Tahir, K. (1996). *Yediçınar Yaylası*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Vatandaş, C. (2017). Kapsam ve yöntem açısından Türk modernleşmesi. M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, (63-95). Bursa: Dora Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose

Kemal Tahir's novels which have been published since 1950, have made significant contributions to the debates regarding the history of Turkish society, as well as arousing great interest. He tried to capture the reactions of Anatolian people to the happenings around them through his village novels. The novels "Yediçınar Plateau", "Körduman", and "Büyük Mal", which are called "Çorum Trilogy" are those in which Kemal Tahir deals with the relationship between the province and center in a long historical period through the town of Çorum and Narlıca Village. During the period starting with Tanzimat and extending to the 1930s, the social structure of the provinces, power relations, center-province relationships were at the center of these novels. The way the political changes and struggles in the center are understood in the provinces and their views regarding this struggle can be observed especially in this trilogy. On the other hand, it is emphasized that the power groups in the provinces use the political disputes in the center in line with their own interests. This study aims to deal with the province's way of forming a relationship with the central politics in Kemal Tahir's novels called "Çorum Trilogy"

Literature Review

During the modernization process in Turkey, an administrative and cultural distinction has been formed between the provinces and the center. The countryside is seen as a place that needs to be modernized. However, relations with local powers in the provinces are necessarily established. In this context, first the provincial debates and then the Kemal Tahir novels were examined. Kemal Tahir handles this relationship differently from other village novels.

Design/methodology/approach

In this study, Kemal Tahir's Çorum Trilogy has been analyzed within the framework of the provincial-politics relationship. For this purpose, the novels of Yediçınar Plateau, Köyün Hunchback and Büyük Mal which make up the Çorum Trilogy were analyzed by text analysis method. The analysis focuses on the author's handling of the provincial-politics relationship.

Findings

In this novel series, the issues are handled together with the political and social events that took place in a wide period starting with the Tanzimat and extending to the 1930s. The first observation that Kemal Tahir makes in these novels is the gap between politics and the people. Political changes do not lead to a change in the order of the people. In the novels, this is because the political struggle is not to solve social problems, but to seize power. Therefore, concepts such as freedom remain in the air. At the same time, this is a suggestion for the political formations of the period on how politics should be done. The second is the structure of the people used by political organizations to reach or protect

their power. In the countryside, cooperation is made with the later aghas, who are enriched by cunning, cruelty and immorality. Using people who can do all kinds of work from top to bottom is put forward as a way of behavior. It is possible to consider this determination within the political organization debates of the period. The third is that he opened the feudality phenomenon to discussion in these novels. Through these novels, he reveals his views on feudalism, which is one of the most important discussion topics of his time. Kemal Tahir, as a critic of the feudalism debates, emphasizes that feudalism is not a rooted institution in these novels, but that people who are seen as feudal are derived later. The fourth is the power relations between the center and the provinces. Power groups in the provinces derive their strength from their relations with the center. The source of both enrichment and sovereignty in the provinces is the relationship with the center. The breakdown of this relationship means the disappearance of both wealth and the established sovereignty.

Kemal Tahir novels emerged in relation to the discussions on the social history of Turkey and Kemal Tahir participated in the discussions through his novel. Therefore, the study of these novels provides important data on the debates of the period, the history and structure of Turkish society. The political structure in Turkey and the way this structure relates to society are also among the important topics of Kemal Tahir's novels. The relationship between the individual, society, and the state, and the tension are discussed through the heroes of the novels and their life stories.